

Previše religije, malo vjere

Fondacija Centar za javno pravo (FCJP) i Internacionalni multireligijski interkulturalni centar (IMIC) organiziraju znanstveni simpozij pod naslovom Sekularizacija i religija: BiH i regija. Simpozij će se održati u subotu 25. aprila u Maloj galeriji Sv. Ante na Bistriku od 10. 00 do 16. 00 sati. Imajući u vidu kompleksan odnos sekularnog i vjerskog, države i vjerskih zajednica (crkava) u prošlosti i u suvremenom svijetu, kako na svjetskoj (globalnoj) tako i na regionalnoj (lokalnoj) razini, cilj ovog znanstvenog skupa je dotaknuti problemska polja u kojima najviše do izražaja dolazi kompleksnost tog odnosa. Organizatori ovog skupa očekuju otvorenu i kritički intoniranu diskusiju o širokom spektru pitanja koja se tiču odnosa sekularnog i vjerskog s posebnim naglaskom na Bosnu i Hercegovinu i zemlje u regiji. O ovom simpoziju, odnosu vjerskog i sekularnog, ulozi i mjestu religije u sekularnim društvima, razgovaramo s dr. fra Dragom Bojićem, direktorom IMIC-a.

Koja je ustvari uloga religije u sekularnim društvima?

Sekularna država nije antireligijska, antivjerska niti antiteistička država. Važno je to istaknuti zbog pogrešnih interpretacija koje postoje i kod zagovornika sekularnog i kod zagovornika religijskog: prvi ponekad razumijevaju sekularno kao beskompromisnu borbu protiv religije koju u konačnici treba učiniti društveno nerelevantnom i svesti na privatnu stvar. Drugi, predstavnici religije, šire strah od sekularnih vrednota, iako su sekularne vrednote humanističke (ljudske) vrednote pa u tom smislu i religijske. Vjernici, pripadnici religijskih zajednica, svećenici i religijske vođe, imaju i pravo i dužnost umiješati se u društvene procese i politiku i dati svoj doprinos izgradnji društvene zajednice. Vjera nije samo onostrana kategorija koja ne bi imala ništa s ovim svijetom. Naprotiv, i vjernici smiju i trebaju iznositi svoja uvjerenja javno i tražiti svoje mjesto u sekularnom društvu. Nedopustivo je, i s aspekta religije i s aspekta sekularne države – nekritičko stranačko politikantstvo i fundamentalističko teokratiziranje društva i države. Budući da je upravo to čest slučaj u našem bosansko-hercegovačkom društvu i u društvima u regiji, treba iznova ozbiljno postaviti pitanje o ulozi i mjestu religije u javnosti. Religija i njezini sadržaji po sebi nisu nužno dobri. Pogotovo to nisu neka religijska uvjerenja i neke religijske prakse. Uostalom, svakodnevno doživljavamo kako religija ljude može zavesti, zarobiti, učiniti brutalnima, ispuniti ih mržnjom. Uloga religija u sekularnim društvima – kako to ističu i neki suvremeni teolozi – trebala bi prije svega imati tri funkcije: kritičko-proročku – u odnosu prema svemu u društvu što nije u kontekstu općeg dobra, dobra pojedinca i zaštite njegovog dostojanstva, njegovih prava i sloboda; korektivnu – u odnosu prema sebi (samokritika), ali i svim drugim procesima koji zapostavljaju ljudska prava i to baš onda kad je riječ o pravima ljudi koji ne pripadaju odnosnoj religijskoj zajednici; stimulirajuću – poticati i podržavati sve ono što vodi općem dobru i dobru čovjeka pojedinca, sudjelovati i surađivati sa svim drugim institucijama i pokretima u određenom društvu koji se zauzimaju za te vrijednosti.

Koliko je u tom smislu važna konferencija koja se održava u Sarajevu? Zašto uglavnom šutimo o tako važnim temama, koje nerijetko izazivaju polemike bez pravog dijaloga?

Cilj ove konferencije je da dotakne bar dio pitanja koji se tiču kompleksnog odnosa vjerskog i sekularnog i da potakne na dijalog. Iskustva suvremenih društava svjedoče da bez dijaloga između vjerskog i sekularnog nije moguće urediti ta društva niti je bez dijaloga i kompromisa moguć suživot različitih uvjerenja i svjetonazora. Temeljni princip koji bi trebao uređivati odnose u društvu ako se žele izbjeći konflikti, nesporazumi i opasne utopije jest, da se poslužim riječima Umberta Eca, princip dogovaranja i pregovaranja. To pregovaranje se mora temeljiti na etici – na istini, pravdi i pravu, jer se u suprotnom pretvara u lažne kompromise i

nepravde sporazume. Pritom je dakako neizbježno da se odustane od maksimalističkih zahtjeva drugoj strani, što posebno vrijedi za religijsku stranu koja je često u napasti da svoja vjerovanja apsolutizira i nametne cijelom društvu. Nekada se to činilo silom, ratovima i istrebljenjem drugih i drugačijih, danas referendumima i većinskom voljom fanatičnih neprosvijećanih vjerskih masa.

Ako po definiciji sekularna država i njene institucije ne smiju ni na koji način favorizirati bilo koju religiju, zašto vjerski simboli u javnim ustanovama i na javnim prostorima i zašto, s druge strane, vjerski blagdani kao državni (krsne slave, sveci...), pa taj dan obilježavaju i ljudi koji nisu religiozni?

Upravo bi vjernici i predstavnici vjerskih zajednica, da zaštite religijske simbole i svetkovine od profanacije i politizacije, morali biti protiv sprege vjerskog i političkog, dakle, i protiv toga da se vjerski blagdani slave kao državni, protiv toga da u javnim institucijama više religijski simboli. Sve kad bi bilo moguće vjerske simbole svih vjera i vjerovanja izvjesiti u javne institucije, vjernici bi morali biti protiv toga. Onako kako svete prostore ne bi trebalo profanirati, što je čest slučaj u našim svetištima, tako ni javne prostore i institucije ne bi trebalo pseudoreligizirati. U vezi s tim ima subverzivna zgoda iz Evanđelja u kojoj Isus istjeruje trgovce iz hrama, koji su sveto mjesto pretvorili u veliko trgovište i buvljak. Danas bi vjerojatno Isus pobacao sve križeve obješene na neprikladnim mjestima, porušio one koji su postavljeni da prkose drugima i bičem rastjerao one koji su ih postavili, prije svega svećenike.

Koliko je BiH sekularna država po formi, koliko u praksi, s obzirom da smo svjedoci i religijskih obreda političara i ministara pri obilježavanju događaja od općeg značaja za cijelo društvo?

Bosna i Hercegovina je ustavno-pravno definirana kao sekularna država. To podrazumijeva i odvojenost političkih stvari od onih koji se tiču religije, ali to istodobno ne znači – kako to hoće suvremeni zagovornici negativne sekularizacije – ignoriranje, degradiranje ili izgon religije, religijskih institucija i teologa iz društva. Ipak, mnogi od prigovora koji dolaze iz tih krugova su opravdani, uzmu li se u obzir konstantni pokušaji religijskih zajednica i njihovih vođa da teokratiziraju društvo, da njihova vjersko-dogmatska uvjerenja dobiju društvenu i političku (pa i zakonsku, ustavnu) potvrdu. To je oznaka svih novonastalih država na području ex-Jugoslavije u kojima se javni život sve više „klerikalizira“, te je javnost s pravom uznemirena i u „strahu od države Božje“, kako je to svojevremeno govorio srbijanski sociolog religije Mirko Đorđević. U tom smislu i Bosna i Hercegovina i države u regiji su samo načelno sekularne. Političari rado koriste simboličku moć religije i religijskih simbola i oni će to uvijek činiti, ako im se dopusti. Zato je važno da religijske institucije i njihovi predstavnici ne pristaju na to. To, dakako, nije nimalo jednostavna odluka, jer političari svojim utjecajem, moću i donacijama ucjenjuju ljude u vjerskim zajednicama i nije lako ostati čist. Takve odluke su uvijek povezane s osobnim rizicima, jer u sebe uključuju otpor pa i konfrontaciju, koja puno košta.

Kako u zemlji s toliko vjernika i s političarima koji su tako skrušeni i spremni na molitvu, toliko korupcije, nesigurnosti, nepravde, laži, tako malo spremnosti na oprost i istinski dijalog, pa i između vjerskih službenika?

Moguće je to zbog toga što je u našoj zemlji previše religije, a malo vjere. Ili, da to kažemo ovako: ondje gdje je manje vjere, pojačava se religija, što se manje žive vjernačke vrednote, to

je više religijskih obreda, slavlja, to se više maše kadionicama, to su jači zvuci zvona i glasniji pozivi na molitvu. Kad bismo ozbiljno analizirali našu vjeru i vjerničku praksu, kad bismo od nje odvojili sve ono što joj ne pripada, nacionalne, folklorističke, duhovnjačke, magijske i druge nevjerničke elemente, pitanje je što bi još uopće ostalo. Vjera i Bog su zarobljeni u ritualističku praksu, liturgijske inscenacije, nacionalne mitologije i političke ideologije koje i duhovnim vođama i onima koje oni vode omogućava da se stalno maskiraju. Hrvatski sociolog Željko Mardešić je govorio da baš religija kroz cijelu povijest igra ulogu maske, jer je svojom teološkom retorikom i obrednim svečanostima pokrivala i skrivala scenarij nereligiozne ili potpuno svjetovne koristi, prizemne i zemaljske interese, bezbožno nasilje i grijeh smrti bližnjih. Vjera ljudi na ovim prostorima je vrlo često masovna, narodna, nacionalna, politička vjera, to je vjera koja nije poosobljena, niti je iskovana u konkretnom životu i na vrednotama na kojima se načelno temelji. Takva vjera je površna, manifestativna, kompromiserska, oportunistička, ona izbjegava obraćenje, prezire istinu, dodvorava se moći, a često je licemjerna i osvetoljubiva.

Kako tumačiti fanatične i fundamentalističke grupacije kojih ima u svim religijama u našoj zemlji? Kolika je realna opasnost od njih i koliko je BiH ustvari "plodno tlo" za njih?

O tom se problemu u našem društvu govori samo i tek onda kad se dogodi neko zlo koje je u izravnoj vezi s fundamentalističkim grupama, njihovim vođama i akterima. Takve grupe i pojedinci s takvim stavovima postoje u svim vjerskim zajednicama. Ti takozvani „veći vjernici“ koji sebe smatraju zemaljskim mandatarima nebeskog gospodara u pravilu čine zlo i ljudima u svojoj zajednici ali i onima koji su izvan. Neki ljudi su naprosto zavedeni i slijepo vjeruju u ono što govore vjerski fanatici, a ovi to uglavnom rade radi osobne koristi i dobitka. U zemlji i društvu u kojoj je puno ljudi koji su u nevolji, koji su traumatizirani, koji se nose s teškim bolestima, koji su egzistencijalno ugroženi, duhovno osiromašeni, takve ideologije lako prolaze. Uz to, naši građani su i općenito neprosvijedeći, pogotovo u vjerskim pitanjima, i tako postaju lak plijen vjerskih fanatika. U tom smislu je velika odgovornost vjerskih poglavara koji otvoreno ili prešutno podržavaju vjerske fanatike, dopuštajući im tako da se iživljavaju na ljudima, da lešinare na njihovoj patnji i da ih dugoročno učine duševno bolesnima, mrziteljima života, ljudi i svijeta, pa čak i srditim i agresivnim Božjim bojovnicima.

P.S. Intervju je objavljen u Dnevnom listu, 24. 4. 2015. Razgovarala Andrijana Copf